

Makale Gönderim Tarihi: 25.09.2025 - Makale Kabul Tarihi: 30.10.2025

DOI: <https://doi.org/10.29329/kurepol.2025.1368.2>

TÜRKİYE’DE YAYGIN EĞİTİM KURUMLARINDAN MEZUN OLAN GÖÇMENLERİN İSTİHDAMA KATILIM SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ*

Veysel CİNİVİZ** - Emrullah AKCAN***

Öz

Göç, insanlığın varoluşundan itibaren süregelen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç kavramı incelendiğinde, içsel ve dışsal faktörlerden kaynaklanan çok katmanlı, karmaşık ve dinamik unsurlarla karşılaşmaktadır. Bu unsurlar, göçlerin nedenleri, biçimleri ve sonuçlarıyla doğrudan ilişkilidir. Günümüz dünyasında da tüm bu faktörler nedeniyle göç olgusu, varlığını sürdüren ve gelecekte de sürdürmeye devam edecek bir fenomen olarak önemini korumaktadır. Türkiye, jeopolitik konumu, tarihsel birikimi ve kültürel mirası nedeniyle göç yolları üzerinde stratejik bir kavşak noktasında yer almaktadır. Bu özellikleri dolayısıyla Türkiye, hem transit hem de kalıcı göç hareketlerine maruz kalmaktadır. Ülkeye yönelik göçlerin, hem göç eden topluluklar hem de yerleşik toplum üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Çalışma kapsamında 20 kişiyle derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelerden elde edilen veriler bulgular bölümünde sunulmuştur. Bu analizler ışığında, göç olgusunun genel yapısı hakkında önemli bilgiler edinilmiştir. Türkiye’ye yönelik gerçekleşen göç hareketlerinin her biri, analiz sürecinde farklı perspektiflerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum, göçlerin gelişim süreçlerini ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlarını anlamlandırmayı mümkün kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye’deki Göçmenler, Türkiye’deki Göçmenlerin Eğitimi, Türkiye’deki Göçmenlerin İstihdamı, Göçmenlerin İstihdamındaki Engeller.*

* Doç. Dr. Emrullah AKCAN’ın danışmanlığında hazırlanmakta olan bu çalışma “Türkiye’de Yaygın Eğitim Kurumlarından Mezun Olan Göçmenlerin İstihdama Katılım Engelleri ve Çözüm Önerileri” başlıklı tezden üretilmiştir.

Bu makale, 6. BİLSEL INTERNATIONAL TURABDİN SCIENTIFIC RESEARCHES AND INNOVATION CONGRESS’de sözlü olarak sunulan özet bildirinin genişletilmiş ve güncellenmiş versiyonudur.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, , Gaziantep Üniversitesi, Göç Enstitüsü, ciniviz.0202@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-9620-6727>

*** Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi Nizip Eğitim Fakültesi, emrullahakcan@gmail.com

Employment Participation Problems of and Immigrants Who Graduate from Non-Formal Educational Institutions in Türkiye and Solution Suggestions

Abstract

Migration has emerged as a phenomenon that has persisted since the existence of humankind. When the concept of migration is examined, it reveals multi-layered, complex, and dynamic elements arising from both internal and external factors. These elements are directly related to the causes, forms, and consequences of migration. In today's world, due to all these factors, migration continues to be a persistent phenomenon that maintains its significance and is expected to do so in the future. Turkey, owing to its geopolitical position, historical background, and cultural heritage, is situated at a strategic crossroads along major migration routes. Because of these characteristics, Turkey is exposed to both transit and permanent migration movements. The migrations directed toward Turkey have significant impacts on both the migrating communities and the settled population. Within the scope of this study, in-depth interviews were conducted with 20 participants, and the data obtained from these interviews are presented in the findings section. In light of these analyses, important insights have been gained regarding the general structure of the migration phenomenon. Each migration movement toward Turkey has contributed to the emergence of different perspectives throughout the analytical process. This has made it possible to make sense of the developmental processes of migration and the resulting outcomes.

Keywords: *Migrants in Turkey, Education of Migrants in Turkey, Employment of Migrants in Turkey, Barriers to Migrant Employment.*

Giriş

Göç, çağımızın en önemli sosyal ve ekonomik olgularından biridir. Türkiye, coğrafi konumundan dolayı göçmenlerin yoğun olarak tercih ettiği veya geçiş noktası olarak kabul ettiği bir ülkedir. Özellikle son yıllarda, Suriye iç savaşı başta olmak üzere, Irak, İran Afganistan ve Filistin'deki gibi çeşitli bölgesel çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye gelen göçmen sayısı büyük oranda artış görülmüştür. Türkiye'de yasal izinlerle bulunan yabancı sayısı, 2024 yılı verilerine göre "4.425.230" kişi olmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Bu durum, Türkiye'deki eğitim, istihdam ve sosyal hizmetlere dair önemli zorluklar yaratmaktadır. Göçmenlerin uyum sağlayıp burada yaşamalarına devam etmeleri, yalnızca barınma ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçların karşılanmasından ibaret değildir; bunların yanı sıra eğitim ve istihdam süreçlerinde karşılaştıkları engellerin aşılması da kritik bir öneme sahiptir.

MEB HBÖGM(Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü)’ye bağlı yaygın eğitim kurumları, Türkiye’de eğitim çağı dışına çıkmış yetişkinlerin ve ülkemize gelen göçmenlerin topluma uyumu için çalışan çok önemli kurumlardır. Yaygın eğitim kurumları, okul dışında kalan bireyler için eğitim fırsatları sunarak, dil, sanat, mesleki beceriler kazandırmayı hedefler. Ancak göçmenler yaygın eğitim fırsatlarından faydalanmaları ve buradan aldıkları eğitimlerin istihdama katılım açısından anlamlı bir dönüşüme yol açması, bazı engeller nedeniyle sorunlu bir hal almaktadır. Bu bağlamda, yaygın eğitim kurumları, sadece toplumsal entegrasyonu sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda istihdam sürecine yönelik geliştirici ve somut katkılar sağlayabilecek bir potansiyele sahiptir.

Göçmenlerin daha iyi yaşam standartları oluşturabilme amacıyla istihdama katılımı elzemdir göçmenleri iş piyasasına katılımı sadece ekonomik bir durum olarak görülse de bu aynı zamanda toplumsal uyumun gelişmesi açısından da kritik bir meseledir. Göçmenlerin istihdama katılımında yaşanan engellerin başında dil engelleri, ayrımcılık, güvencesiz çalıştırma, ucuz iş gücü olarak görülme ve sahip olduğu yeterlilik belgelerinin ülkemizde denk olarak kabul görmemesidir. Türkiye’deki göçmenlerin eğitim süreçlerinde karşılaştıkları bu engeller, onların istihdama katılımını sınırlarken, aynı zamanda sosyal uyum süreçlerini de olumsuz etkilemektedir.

Bu araştırmanın amacı, günümüzde Türkiye’de bulunan göçmenlerin yaygın eğitim kursları ve mesleki eğitim kursları yoluyla istihdama katılımlarının önündeki engeller ve bu engellerin aşılması için sunulabilecek çözüm önerilerini kapsamlı bir şekilde incelemektir. Bu çalışmanın odak noktası, ülkemizdeki göçmenlerin eğitim ve çalışma hayatında karşılaştıkları güçlükleri anlamak ve bu güçlüklerin üstesinden gelmek için etkin stratejiler geliştirmektir.

Öncelikle göçmen ailelerle yaşadıkları dil engelleri, kültürel farklılıklar ve sosyal duygusal sorunlar gibi etmenleri belirlemek sonrasında bu tür sorunların istihdama katılım sürecine etkisini inceleyerek bu sorunlarla başa çıkma stratejilerini ve etkinliğini değerlendirmektir. Araştırma sonucunda ise elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkiye’nin göçmenlerin işgücüne katılımını artırmak ve ekonomik kalkınmasını desteklemek için etkili politikalar geliştirmesine yardımcı olabilecek araştırmalar sunmasıdır. Bu araştırmaların sonuçları gerek akademi dünyasında gerek ekonomik aktörler arasında gerekse de karar alıcılar arasında önemli bir referans noktası olup bu sorunlar sonucunda geliştirdikleri stratejilere dair detaylı bir anlayış elde edilmesi hedeflenmektedir. Bu anlayış, istihdam politikalarının ve uygulamalarının iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır.

1. Problem Durumu

İnsanlık tarihiyle birlikte başladığı düşünülen yer değiştirme hareketlerinin nedenleri, süreç içerisinde ve bulunulan konjonktüre göre değişimler göstermiştir. Başlangıçta doğal afetler, salgın hastalıklar, kıtlık ve açlık gibi nedenlerden kaynaklanan

göç hareketleri, günümüzde ekonomik koşullar, siyasi nedenler, savaşlar, sömürgecilik, sanayileşme, inanç ve kimlik farklılıkları gibi çok boyutlu nedenlere dönüşmüştür (Akıncı vd. 2015, s.62).

Göç; yukarıda belirtilen sebeplerin birey veya toplulukları zorunlu ya da gönüllü olarak güdülemesiyle başlayan bir yer değiştirme eylemidir. Hedef mekândaki yerleşme ve uyum süreci ile devam etmektedir. Yerleşme ve uyumun sağlanamadığı mekânlarda bireyler yeniden göç etme potansiyelini barındırmaktadır. Göçün temelinde bireyin veya ailesinin yerleşik olma motivasyonu bulunmaktadır (Çakır, 2011, s.131).

Tarihin çeşitli dönemlerinde göç yollarının önemli bir merkezi olan Türkiye, özellikle 2011 yılında başlayan ve giderek yoğunlaşan Suriye iç savaşının ardından milyonlarca zorunlu göçmene ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'deki göç hareketlerini Suriyelilerle sınırlı tutmak eksik bir yaklaşım olacaktır; Afganistan, İran, Irak, Somali gibi ülkelerden de farklı nedenlerle önemli göç hareketleri yaşanmıştır. Göçmenlerin yeni yerleştikleri mekânlarda güçlü olabilmeleri için kendileriyle özdeş veya benzer gruplarla dayanışma içinde olmaları gerekmektedir (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 10).

Göçmenler, yeni yaşam alanlarında hayatlarını yeniden kurma mücadelesi vermektedir. Bu yeni yaşam kurma çabası; barınma, eğitim, toplumsal uyum, bütünleşme ve iş hayatına katılım gibi karmaşık ve çok boyutlu sorunları beraberinde getirmektedir. Göçmen gruplar, bir yandan bu sorunları aşmaya çalışırken, öte yandan yaşamlarını sürdürebilmek için bir işte çalışmak zorundadır. Göçmenlerin bu bağlamda insan onuruna yakışır, güvenceli bir işe ve tatmin edici bir ücrete sahip olması, yaşam kalitesi açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye'deki göçmenler, hukuki ve sosyal nedenlerin yanı sıra işverenlerin kayıt dışı ve ucuz istihdam talepleri nedeniyle iş hayatına katılmakta güçlük çekmektedir. Tüm bunların yanı sıra, göçmenlerin eğitim, dil ve mesleki yetersizlikleri bu güçlüğü daha da artırmaktadır. Göçmenlerden kaynaklanan bu sorunlar eğitimle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle göçmenlerin dil ve mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi kritik bir öneme sahiptir. Türkiye'de MEB HBÖGM'ye bağlı olarak faaliyet gösteren yaygın eğitim kurumları bu işlevi üstlenebilecek konumdadır.

Yaygın eğitim kurumları; "her zaman, her yerde, hayat boyu öğrenme" ilkesiyle hareket eden ve örgün eğitim dışında kalan tüm bireylere gönüllülük esasına dayalı olarak sanat, spor, kültürel ve mesleki eğitim sunan kurumlardır. Bu eğitimler; halk eğitimi merkezleri, sivil toplum kuruluşları ve belediyelerin sosyal ve kültür daire başkanlıkları tarafından organize edilmektedir. Doğan Peker'in Antalya, Muğla, Hatay ve Van illerinde yürüttüğü araştırmanın bulgularına göre, dil öğrenme ve yerleşik hayata sosyal uyum açısından en etkili çalışmaları yapan kurumlar olarak halk eğitimi merkezleri ön plana çıkmaktadır (Peker, 2024, s. 536). Bu merkezlerdeki kurslar göçmenlere de açık olmasına rağmen, alınan eğitimler göçmenlerin istihdama yeterli düzeyde katılımlarını sağlayamamaktadır.

1.1. Mevcut Durum ve Karşılaşılan Temel Engeller

Türkiye, farklı milletlerden göçmenlere ev sahipliği yapmakta olup, göçmenlerin istihdama katılımlarında yaşadıkları şehirlere ve sektörlerle göre farklı engeller bulunmaktadır. Bu engellerin ana başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır (TİSK, 2020).

İstihdama ve toplumsal yaşama katılımda karşılaşılan en önemli engel dil bariyeridir. Türkçe, Ural-Altay dil grubuna bağlı sondan eklemeli diller kategorisinde yer almaktadır. Türkçenin gramer yapısının sondan eklemeli olması ve kullanılan bazı seslerin göçmenlerin anadillerindeki ses yapılarıyla uyuşmaması, dil öğreniminde önemli zorluklara yol açmaktadır.

Bu nedenlerden dolayı dilin yeterli düzeyde öğrenilememesi, iletişim sorunlarını beraberinde getirmekte ve iş hayatına katılımı engellemektedir.

Bir diğer önemli engel ise, ikamet ve çalışma izni alırken karşılaşılan resmi kısıtlamalar ve bürokratik zorluklardır. Göçmenlerin nüfus kayıtlarındaki eksiklikler ve ikamet izinlerinin farklı şehirlerde olması, bu konudaki başlıca sorunlardır

Çalışma izni için üç bakanlığın onayının gerekmesi, gerekli izinlerin alınma sürelerini ve maliyetini arttırmakta; izin süreci içerisindeki resmi işlemlerin uzun ve karmaşık olması, işverenlerin göçmen işçi çalıştırmaktan uzak durmalarına neden olmaktadır. Bu zorlukları gidermek için yasal adımlar atılmasına rağmen söz konusu engeller aşılanamıştır (Dillioğlu, 2015, s. 18).

Göçmenlerin genellikle yetersiz maaş, güvencesiz ve resmi kayıtlara dahil edilmeyen kayıt dışı işlerde çalışmak zorunda kalması, onların ekonomik kırılganlıklarını daha da artırmaktadır. Bunun yanı sıra TİSK raporuna göre bazı işverenler, özellikle Suriyelilerin tedavilerinin devlet tarafından karşılandığını düşünmekte ve göçmenlerin Türkiye’de emekli olamayacaklarını öne sürerek onların SGK primlerini yatırmamaktadır (TİSK, 2020). Bu nedenlerle göçmen işçiler kayıt dışı olarak düşük ücretlere çalıştırılmaktadır.

Toplumsal düzeyde görülebilen ırkçılık, önyargılar ve dışlayıcı tutumlar, göçmenlerin iş hayatına katılımını ciddi biçimde sınırlamaktadır. Özellikle devletin geçici koruma altındaki göçmenlere sağlık, konut ve düzenli maaş imkânları sağladığının düşünülmesi, yerel halkta kendi imkânlarının göçmenlere sunulduğu ve onlara pozitif ayrımcılık yapıldığı duygusunu geliştirmektedir. Bazı işverenler göçmenleri potansiyel tehdit olarak görmekte, yerel halk ise kendilerine haksızlık yapıldığını düşünerek göçmenlerle rekabet etme kaygısı taşımaktadır (TİSK, 2020).

Göçmen kadınlar bu sorunlarla çok daha yoğun bir biçimde karşılaşmaktadır. Kadınlar hem kendi kültürel normlarından hem de cinsiyetlerinden ötürü iş hayatında erkeklere oranla daha az yer alabilmektedir. Ev işleri, bakım yükümlülükleri, sosyal çevrenin tutumu ve toplumsal baskılar, göçmen kadınların yaygın eğitime katılımını ve işgücüne uyumunu zorlaştırmaktadır.

Göçmenlere Türkçe öğretimi sırasında gramere aşırı derecede ağırlık verilmesi, öğrencilerin sıkılmasına ve eğitimden kaçınmasına neden olabilmektedir. Teorik eğitimin yanında pratik eğitime gereken zaman ayrılamamaktadır. Ayrıca planlanan kursların bölgenin işgücü ihtiyacına tam olarak cevap verememesi, rehberlik hizmetlerinin eksik kalması gibi nedenlerden dolayı bu kurs programlarını bitiren göçmenlerin istihdam edilememesi gibi sorunlarla karşılaşmaktadır (Peker, 2024, s. 538).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, günümüzde Türkiye’de bulunan yaygın eğitim ve mesleki eğitim kurslarından mezun olan göçmenlerin istihdama katılımlarının önündeki engelleri tüm yönleriyle incelemek ve bu engellerin aşılmasına yönelik çözüm önerilerini kapsamlı bir şekilde sunmaktır.

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

1. Türkiye’deki yaygın eğitim kurumlarından yararlanan ve burada programları bitiren göçmenlerin eğitim ve meslek profillerini belirlemek,
2. Göçmenlerin eğitim süreçlerinden başlayarak iş hayatına geçiş süreçlerindeki dilsel, sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki engelleri tespit etmek,
3. Yaygın eğitim kurumlarından alınan eğitimin sürecini ve verilen eğitimlerin etkililiğini değerlendirmek,
4. Göçmenlerin toplumsal hayata ve istihdam hayatına katılımını kolaylaştıracak öneriler sunmak.

1.3. Araştırmanın Önemi

Göç eden birey ya da toplulukların topluma uyum süreçlerinde en önemli kavramlar eğitim, kültür ve istihdamdır. Ekonomik uyum ve katılım ise bireylerin yeni mekânda hayatta kalmasını sağlayan temel bir araçtır. Entegrasyon ancak kaliteli eğitim ve verimli iş olanaklarıyla mümkündür. Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin %47,2’si 18-64 yaş aralığında genç ve üretken çağıdadır. Bu göçmenlerin istihdama katılması Türk ekonomisi için bir fırsattır (TİSK, 2020). Türkiye’de giderek artan yaşlanma eğilimli nüfus 2040 yılı itibarıyla belirginleşecektir. Nüfustaki yaşlanma iş gücünde ciddi bir açık oluşturacaktır. Bu bağlamda göçmen nüfusun istihdama sağlıklı entegrasyonu bu açığı kapatmaya yardımcı olacaktır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023). Türkiye’deki Suriyelilerin iş alanları açısından tekstil, imalat, ticaret ve perakende, elektrik/elektronik/bilgi teknolojileri ile hizmet sektörlerinde göçmenlerin potansiyel katkıları öne çıkmaktadır. Bu potansiyelin hayata geçirilmesi, göçmenlerin Türk ekonomisine katkısı açısından büyük önem taşımaktadır (TİSK, 2020).

Göçmenlerin sosyo-ekonomik uyumu, huzur ve toplumsal barış açısından çok önemlidir. Göçmenler istihdam edilip finansal özgürlüklerini kazanırken toplumsal

kabullerinin de sağlanması gerekmektedir. Göçmenlerin iş piyasasına dahil edilmesi yalnızca ekonomik kalkınma açısından değil, aynı zamanda sosyal uyumun sağlanması ve toplumsal barış ile huzurun inşa edilmesi açısından da hayati önem taşımaktadır. Bir arada yaşam kültürünün gelişmesi ise uyum, eğitim, istihdam ve sağlık alanlarında etkili ve kapsayıcı politikaların başarıyla uygulanmasına bağlıdır (Altınöz, 2023, s. 1).

Yaygın eğitim, mesleki ve teknik becerilerin yanı sıra kültürel uyum, dil edinimi ve sosyal etkileşimi de sağlamaktadır. Bu eğitim süreci bireylerin kendi potansiyellerini ortaya çıkarma imkânı da sunmaktadır. Ancak burada alınan eğitime rağmen mezun olan göçmenler istihdama entegre olma konusunda engellerle karşılaşabilmektedir. Türkiye’de bu açık yaygın eğitim kurumlarıyla kapatılmaya çalışılmaktadır. Çünkü yaygın eğitim kurumları, herhangi bir nedenle örgün eğitim çağı dışına çıkmış bireylere ve ülkemize gelen göçmenlere yönelik çalışmalarla onların topluma uyumu ve iş hayatına geçişlerinde fırsatlar sağlamaktadır. Bu noktada yaygın eğitim kurumlarından mezun olan göçmenlerin istihdama katılım süreçlerinde karşılaştıkları engellerin belirlenmesi ve bu engellere yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi yeterince çalışılmamış bir konu olarak görülmektedir. Araştırmanın bulguları, söz konusu boşluğu doldurmak için çok yönlü bir inceleme yaparak oluşturulacak politikalara katkı sunmayı amaçlamaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Türkiye’ye zorunlu nedenlerden dolayı yerleşmiş ve yaygın eğitimden faydalanan göçmenlerin görüşleri doğrultusunda, yaygın eğitim kurumlarında öğrenim gören göçmenlerin istihdama katılımlarındaki engelleri ve bu engellerin üstesinden gelmek için önerilen çözümleri incelemek amacıyla bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden “yarı yapılandırılmış görüşme tekniği” kullanılmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de yaygın eğitim kurumlarının herhangi bir programından mezun olmuş göçmenlerin karşılaştıkları sorunları ve bu sorunların üstesinden gelebilmek için kullandıkları çözümleri incelemek amacıyla “yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi” tercih edilmiştir.

2.2. Çalışma Gurubu

Temmuz-Ağustos 2025 döneminde yürütülen bu çalışmanın görüşmecisi grubu, daha önceki dönemlerde veya yıllarda yaygın eğitim kurumlarında herhangi bir programdan başarıyla mezun olmuş, farklı yaş ve cinsiyetteki 20 göçmenden oluşmaktadır.

Bu araştırmanın örneklem grubu belirlenirken HBÖGM’ye bağlı kurs programlarının en az birini başarıyla tamamlayarak mezun olmuş, farklı cinsiyet ve yaşlarda,

çeşitli meslek gruplarında yer alan veya halihazırda bir işte çalışmayan, şehrin farklı bölgelerinde ikamet eden göçmenler seçilmiştir. Seçilen göçmenlerin eğitimlerini Gaziantep ili Şahinbey ilçesindeki farklı yaygın eğitim kurumlarından (halk eğitimi merkezi, belediyelerin sosyal tesisleri vb.) tamamlamış olmasına dikkat edilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmaya katılan bireylerin düşüncelerini hiçbir kısıtlama olmadan ayrıntılı ve özgür biçimde ortaya koymaları amaçlanmıştır. Bu kapsamda “yarı yapılandırılmış görüşme tekniği” uygun görülmüştür. Araştırmacı tarafından hazırlanan sorular, alanında uzman olan danışman tarafından gerekli düzenlemeler ve değişiklikler yapılarak son hali verilmiştir.

Görüşmeler yapılmadan önce katılımcılara gerekli bilgiler verilmiş, araştırmanın amacı detaylı olarak anlatılmıştır. Yapılan görüşmelerin tamamı yüz yüze gerçekleşmiştir. Katılımcıların araştırma kapsamında ve verilerin elde edilmesi sürecinde rahat edebilmesi sağlanmış, görüşme yeri ve zamanı katılımcılar tarafından belirlenmiştir. Görüşmeye katılım gönüllülük esasıyla gerçekleşmiştir. Görüşme başlamadan önce ses kaydı alınmasına yönelik gerekli tüm izinler alınmıştır. Katılan tüm görüşmecilere, rızaları dahilinde görüşmeyi sonlandırma konusunda bilgi verilmiş; istedikleri anda neden belirtmeden görüşmeyi bitirebilecekleri özellikle belirtilmiştir.

Bu araştırmada, elde edilen verilerin detaylı ve kapsamlı olarak incelenmesi amacıyla “içerik analizi yöntemi” kullanılmıştır. Nitel olarak elde edilen verilerin çözümleme aşamasında ilk olarak kod listeleri oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar, araştırmada kullanılan soruların amacı doğrultusunda gruplandırılarak alt temalar belirlenmiş ve bu temalara ilişkin kategoriler oluşturulmuştur. Ardından elde edilen kodlar, alt temalar ve temalar sistematik bir şekilde düzenlenerek bulgular tanımlanmış, sunulmuş ve yorumlanmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular sunulurken katılımcı göçmenlere birer kod ve numara verilmiştir. Örneğin K5, beş numaralı katılımcıyı ifade etmektedir.

3. BULGULAR

Çalışma kapsamında çeşitli yaş gruplarından, farklı cinsiyetlerden 20 (12 kadın ve 8 erkek) kişiden yararlanılmıştır. Bu kişilerin göçmenlerden oluşmasına ve en az bir ya da daha fazla kurs programından mezun olmasına özellikle dikkat edilmiştir. Bulgular kapsamında şu sorular yöneltilmiştir:

1- Yaygın eğitim kurumlarında katıldığınız kurslarda sorun yaşadınız mı? Yaşadıysanız örnekler vererek açıklayınız.

2- Yaygın eğitim kurumlarından mezun olduktan sonra istihdama katılırken hangi tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz?

3- İstihdama katılırken karşılaştığınız sorunların üstesinden gelmek için hangi çözüm yollarını kullandınız?

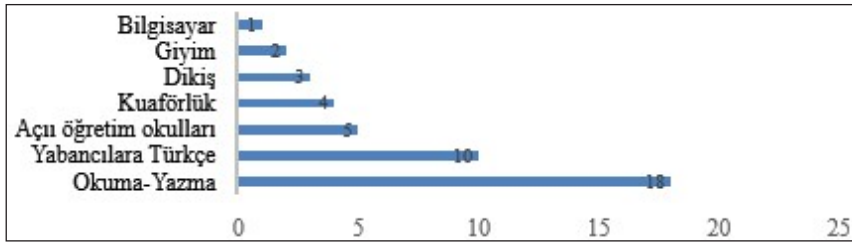
4- Kendi ülkenizde yaptığınız profesyonel mesleği Türkiye’de de yapabiliyor musunuz? Yapamıyorsanız neden? Açıklayınız.

5- Çalışıyor musunuz? Hayır, ise yaygın eğitim ve mesleki eğitim kurumlarından sertifika aldığınız halde neden herhangi bir işte çalışmıyorsunuz?

6- Çalıştığınız yer size sigorta yapıyor mu? Yapmıyorsa neden çalışıyorsunuz?

7- Yaygın eğitim merkezlerindeki dil kursları, meslek kursları, İŞKUR vb. projeler istihdama katılmanıza destek oluyor mu? Nasıl? Örnek vererek açıklayınız.

Yukarıda sıralanan sorular kapsamında göçmenlerden bilgi toplanmıştır. Görüşme yapılan katılımcıların bitirdikleri kurslar ile ilgili şu bulgulara ulaşılmıştır:

Şekil 1. Yaygın Eğitim Kurslarından faydalanan Görüşmeci Tablosu

3.1. Göçmenlerin Karşılaştığı problemler

Göçmenlerin Türkiye’de eğitim hayatları süresince ve sonrasında istihdama katılımlarına ilişkin yapılan görüşmelerdeki sorulara verilen cevaplar doğrultusunda beş ana tema belirlenmiştir. Araştırmada bahse konu olan ana temalar ile ilgili verilen cevaplar doğrultusunda, alt temalar ve kodlar oluşturulmuş, frekansları belirlenmiş ve tabloda sunulmuştur.

Tablo 3.1. Temalar ve Frekanslar

Tema	Alt Tema Sayısı	Toplam Kod	Toplam Frekans
Eğitim Sürecindeki Sorunlar	4	15	118
İstihdama Katılım Engelleri	3	12	103
Baş Çıkma Stratejileri	2	7	64
Meslek Transferi Sorunları		4	24
Çalışma Durumu ve Sigorta Problemleri		3	27

3.1.1. Eğitim Sürecindeki Başlıca Sorunlar

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre çalışmanın birinci ana teması “eğitim sürecindeki sorunlar” olarak belirlenmiştir. Bu temaya ait dört “alt tema” oluşturulmuştur.

Oluşturulan alt temalar şunlardır: dil ve iletişim sorunları, sosyal dışlanma ve ayrımcılık, toplumsal cinsiyet engelleri ve ekonomik engeller olmuştur.

3.1.1.1. Dil ve İletişim Sorunları

Araştırmada eğitim sürecindeki sorunlar kapsamında en sık dile getirilen sorunun, dil ve iletişim sorunları olduğu görülmüştür. Bu bağlamda en sık karşılaşılan sorunlar, Türkçe dil bariyeri, harf sistemlerinin farklılığı, telaffuz problemleri ve akademik dil yetersizliği olmuştur. Bu konudaki bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Valla abi, kurslarda çok sıkıntı yaşadım ya. En büyük problem dil meselesi tabii. Hoca ne diyor anlamıyorum, ben ne diyorum o anlamıyor”. (K1)

Türkçe kursu aldım ama akademik dil çok farklı, günlük konuşma dili farklı. Üniversitede hocalar hızlı konuşuyor, ben yetişemiyorum bazen. Sınıf arkadaşlarımla iletişim kurmakta zorlanıyorum, onların kullandığı deyimler, argo kelimeler bilmiyorum”. (K14)

“Okuma yazma öğrenmeye çalışıyorum ama Türkçe harfler çok zor geldi bana. Arapça yazıyordum ben, sağdan sola, şimdi soldan sağa yazmaya alışmaya çalışıyorum” (K1)

“Kursta en büyük sıkıntı harfleri söyleme meselesi. Bazı harfleri söyleyemiyorum doğru, ‘ğ, ı, ş, p’ harfi çok zor mesela. Noktalı harfler karışıyor, ‘b ve d’ karışıyor. Okurken yanlış oluyor”. (K5)

“Çok fazla kurs aldım ama hepsinde ayrı problemler yaşadım. Bilgisayar kursunda en zor geçti, teknik kelimeler çok karışık. “Fare” dedi hayvan sandım korktum”. (K7)

“Yenilenebilir enerji kursunda teknik terimler çok zordu benim için. Solar panel, inverter gibi kelimeler hiç bilmiyordum. Hoca İngilizce kelimeler kullanıyor, ben ne Türkçe tam biliyorum ne İngilizce”. (K8)

3.1.1.2. Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık

Göçmenlerin yaygın eğitimdeki kurs programlarına devam ederken yaşadıkları engeller ve sorunlar kapsamında belirlenen diğer bir alt tema “sosyal ayrımcılık ve dışlama” olmuştur. Bu alt tema ile ilgili sınıf içi ayrımcılık, ön yargılı bakışlar, sosyal izolasyon ve öğretmen sabırsızlığı kodlarına ulaşılmıştır. Bu konudaki bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Bir de sınıfta bazen diğer öğrenciler ‘Sen niye geldin buraya’ gibi bakışlar atıyor. ‘Bu Suriler her yerde’ diyorlar”. (K1)

“Sınıfta bazen ayrımcılık oluyor, ‘Suriyeliler için ayrı sınıf açsınlar’ diye konuşuyorlar”. (K4)

“Kurslara giderken bazen sınıfta insanlar Arapça konuştuğumu duyunca rahatsız oluyorlar. ‘Türkçe konuşun burada’ diyorlar”. (K5)

3.1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Engelleri

Göçmenlerin yaygın eğitimdeki kurs programlarına devam ederken veya sonrasında istihdama katılım aşamalarında yaşadıkları engeller ve sorunlar kapsamında belirlenen diğer bir alt tema “toplumsal cinsiyet engelleri” olmuştur. Alt temaya ilişkin ailevi sorumluluklar, eş engellemesi, geleneksel rol beklentileri ve dinsel gerekçeler başlıklı dört adet kod oluşturulmuş olup, bu kodlara ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Hoca çok zor oluyor benim için. Öncelikle çocuklarla gidiyorum bazen kursa, Rawda (ana sınıf) yok ki. Çocuklar ağlıyor, ben ders dinleyemiyorum. Hocanın anlattığı şeyleri evde tekrar etmeye çalışıyorum ama ev işleri var, yemek var, temizlik var”. (K2)

“Kocam çok kızıyor kursa gittiğim için. Komşular da “Bu kadın niye dışarı çıkıyor” diye konuşuyorlar”. (K3)

“Aileme ve nişanlıma rağmen kursu bitirdim ama şimdi çalışma konusunda daha büyük problem yaşıyorum. Nişanlım ‘evlenince çalışmayacaksın’ diyor kesin”. (K9)

“...kocam da “sen çalışmayacaksın, haram, seni boşarım” diyor. İmam demiş “kadın çalışmaz haram, aileye bakar.”. Suriyeli komşu kadın “Bu kadın çalışıyor, ayıp” diyorlar”. (K2)

“...ailem de ‘kız çalışmaz, ayıp’ diyor. Dinde haram, erkek var olmaz hem bizim kültürümüzde kadın çalışmaz”. (K9)

3.1.1.4. Ekonomik Engeller

Bu alt tema kapsamında malzeme giderleri, ulaşım ve diğer masraflar, aile bütçesi olmak üzere üç adet kod oluşturulmuştur. Bu konudaki bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Kurs malzemeleri de pahalı özellikle teknik malzemeler”. (K8)

“Dikiş kursunda da malzeme masrafları yüksekti, sadece kumaş alabilmek için bayağı para harcamak gerekiyordu”. (K12)

“Kursa giderken otobüs parası da problem, her gün 100 lira gidiyor cebimden. Bazen yürüyerek gidiyorum ama çok uzak”. (K1)

“...kocam ‘niye para harcıyorsun boş şeylere’ diyor”. (K2)

“Kurs için para isteyemiyorum ailemden, yürüyerek gidiyorum bazen”. (K11)

3.1.2. İstihdama Katılım Engelleri

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre çalışmanın ikinci ana teması “istihdama katılım engelleri” olarak belirlenmiştir. Bu tema, göçmenlerin yaygın eğitim programlarından en az birinden mezun olduktan sonraki süreçte istihdama katılım-

larında yaşadıkları engelleri belirtmektedir. Temaya ait üç adet “alt tema” oluşturulmuştur. Oluşturulan alt temalar; “yapısal engeller, sermaye piyasasının ayrımcılığı ve sermaye yetersizliği” olmuştur.

3.1.2.1. Yapısal Engeller

Araştırmada eğitim süreci sonunda istihdama katılım aşamasındaki sorunlar kapsamında en sık dile getirilen alt temanın “yapısal engeller” olduğu görülmüştür. Oluşturulan bu alt tema kapsamında sertifika yetersizliği, diploma denklik sorunu, bürokratik işlemler, vatandaşlık kriteri, ikamet izinleri olmak üzere dört adet koda ulaşılmıştır. Bu konudaki bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Çalışmıyorum, ev kadınıyım. Diploma yok, sertifika yok. Kurstan aldığım okuma-yazma sertifikam var ama iş için yeterli değil”. (K4)

“Kuaforlük kursunu bitirdim ama ustalık sınavını geçemedim. Türkçe yeterli değil sınav soruları için”. (K6)

Kendi işimi kurmak istiyorum ama mevzuat çok karışık. Vergi, sigorta işleri bilmiyorum nasıl yapılacağını”. (K12)

“Evde çalışmaya çalışıyorum ama belediye izni lazım. Resmi işlemler çok karışık. Esnaf odası, vergi dairesi, belediye... Hangisine ne evrak vereceğimi bilmiyorum”. (K13)

“Ana sınıfı yardımcısıydım memleketimde, burada öğretmenlik yapmak istiyorum ama diploma denkliği yok. Devlet işi çok biraz zor, hangi kâğıt nereye verilecek bilmiyorum”. (K7)

“Öğretmendisim memleketimde ama burada diplomam geçerli değil. Denklik işlemleri çok karışık, zor biraz imkân yok, ben anlamıyorum”. (K10)

“Bir yerde “Türk vatandaşı arıyoruz” istediler, çok üzuldüm”. (K9)

“Okullarda başvurduğumda “diploma yok, vatandaşlık yok” diyorlar...”. (K10)

“Türkçem de gelişti. Ama resmi işlerde çalışmak zor, ikamet iznim yok onun için işveren pek istemiyor”. (K5)

“Part-time çalışmak istiyorum ama ikamet iznimle ilgili sınırlamalar var”. (K14)

3.1.2.2. İş Piyasası Ayrımcılığı

Göçmenlerin eğitim programlarından mezun olduktan sonra iş hayatına entegre olmaları konusunda elde edilen bir diğer alt tema “iş piyasası ayrımcılığı olmuştur”. Bu kapsamda etnik ayrımcılık, deneyim paradoksu, sigortasız çalıştırma ve ücret adaletsizliği gibi kodlara ulaşılmıştır. Bu konudaki katılımcı görüşleri şöyledir:

“İrkçilikla da karşılaştım, “Suriyeliler bizim işimizi alacak” diyorlar”. (K4)

“Ayrımcılıkla da karşılaşıyorum bazen, “Suriyeliler öğretmen olamaz” diyenler var”. (K5)

“Atölyede çalışmak istedim, ‘deneyimli dikişi arıyoruz’ dediler, erkek vardı olmazdı koca sert. Kursta öğrendim ama iş deneyimim yok”. (K11)

“...açık lise mezunu oldum ama burada tecrübe istiyorlar sürekli”. (K12)

İş bulabildiğim yerlerde sigortasız çalıştırıyorlar, ‘Sen zaten kaçaksın’ diyorlar”. (K1)

“Patron ‘Suriyeli işçi sigorta istemez, devlet size beleş bakıyor’ diyor”. (K16)

“... Türk’e başka para, Suriyeliye başka aynı iş için”. (K1)

“Günlük 500 lira alıyor bazen, Türk işçi 1000 lira alıyor aynı işi yaparak. ‘Beğenmezsen git’ diyorlar”. (K13)

3.1.2.3. Sermaye Yetersizliği

Araştırmada elde edilen bulgular kapsamındaki istihdam engelleri temasına ait son alt tema “sermaye yetersizliği” olmuştur. Alt temaya ait kendi işinin kuramama, kredi yetersizliği, makine yetersizliği olmak üzere üç adet kod oluşturulmuştur. Katılımcı görüşleri şöyledir:

“Şimdi kuaförlük yapmak istiyorum ama sermaye problemi var. Dükkân kiralari çok yüksek”. (K12)

“Dükkân açmak istiyom ama parası çok. Şimdi patron için çalışıyom, deneyim. İyi iş çıkarıyom. Sabırlı olmaya çalışıyorum, kendi dükkânım için para biriktiriyorum”. (K17)

“Kendi işimde olmak güzel ama zor da. Bankadan kredi almaya gittiğimde ‘kefilin var mı?’ diyorlar, kimse kefil olmak istemiyor. ‘Suri kredi yok’ diyorlar Bankadan kredi alama-yınca tanıdıklardan borç aldım küçük miktarlarda”. (K8)

“Bankalardan kredi alamıyorum, ‘Türk vatandaşı değilsiniz’ diyorlar”. (K12)

“Dükkân kiralamaya param yok, evde yapıyorum küçük küçük. Komşular getiriyor ayakkabılarını. Ama makine yok, tezgâh yok, vallah malzeme pahalı yok”. (K13)

“Kendi dükkânımı açmak istiyorum ama sermaye yok. Kira, makine, malzeme”. (K17)

3.1.3. Engelleri Aşma Stratejileri

Araştırma kapsamında elde edilen üçüncü ana tema, “engelleri aşma stratejileri” olarak belirlenmiştir. Bu tema, göçmenlerin hem eğitim süreçlerinde hem de istihdama katılım ile iş hayatında karşılaştıkları engellerin üstesinden gelmek için uyguladıkları yöntemleri ifade etmektedir. Ana tema kapsamında, bireysel çözümler, ekonomik uyum sağlama olmak üzere iki adet alt tema belirlenmiştir.

3.1.3.1. Bireysel Çözümler

Engelleri aşma stratejileri ana temasına bağlı olarak belirlenen “bireysel çözümler” alt temasına ilişkin dört adet kod oluşturulmuştur. Bu kodlar dil geliştirme çabaları,

kayıt dışı çalışma, sosyal ağ kullanımı, sabır ve azim olmuştur. Bu konudaki katılımcı görüşleri şöyledir:

Valla abi, iş bulabilmek için çok uğraştım. İlk önce Türkçemi geliştirmeye çalıştım, televizyon izliyorum sürekli, Türk arkadaşlarla konuşmaya çalışıyorum. Telefonda Türkçe konuşuyorum, sesimde aksan var ama yavaş konuşup anlaşılır olmaya çalışıyorum”. (K1)

“14 yaşında geldim buraya, her şeyi baştan öğrendim. Sabırlı olmak lazım, acele etmemek. Evde kuaförlük yapmaya karar verdim”. (K6)

“Kendi işimi kurmak için küçük adımlarla başladım. Evde terzilik yapmaya başladım, sadece basit işler. Pantolon paçası, elbise tamirâtı gibi”. (K8)

“Online çalışmaya başladığımda ilk müşterileri bulmak zordu. Sosyal medyadan tanıtım yapmaya başladım. Facebook gruplarında kendimi tanıttım, ‘Arapça öğrenmek isteyenler’ diye arama yaptım. Türkiye’de yaşayan Arap çocuklara kendi dilinde ders veriyom. Para az ama en azından bir şey kazanıyom. İlk başta çok ucuz fiyat verdim, deneyim kazanmak için. Müşteri memnuniyeti çok önemliydi, çünkü tavsiye sistemi çalışıyor”. (K5)

“...İlk müşterim komşum oldu, ona ucuz yaptım. Memnun kalınca başkalarına tavsiye etti. WhatsApp gruplarında söyledim ‘Evde kuaför’ diye. Grupta fotoğraflar paylaşıyorum yaptığım saç modellerinin. Malzemeleri ucuz yerlerden buldum, tanıdıklar aracılığıyla”. (K6)

“Sigortasız olsa da para kazanıyorum. Sabır göstermek zorunda kaldım, hemen iyi iş bulamadım”. (K1)

“Müşteri memnuniyetine çok dikkat ettim, kaliteli iş çıkarmaya çalıştım. İşimi büyütmek için sabırlı olmaya çalışıyorum. Her kazandığımı tekrar yatırıyorum işe”. (K8)

3.1.3.2. Ekonomik Uyum Sağlama

Çalışmada elde edilen bulgulara göre oluşturulan bir diğer alt tema “ekonomik uyum sağlama” olmuştur. Alt tema kapsamında para biriktirme, düşük fiyat stratejisi, çok amaçlı hizmet olmak üzere üç adet kod oluşturulmuştur. Katılımcı görüşleri şöyledir:

“İnşaat zor ama mecbur. Para biriktiriyom, belki bir gün kendi işimi yaparım”. (K13)

“Ayakkabı tamirat hanesi açmak için para biriktiriyorum”. (K16)

“Para az ama en azından bir şey kazanıyom. İlk başta çok ucuz fiyat verdim, deneyim kazanmak için”. (K5)

“Evde kuaförlük yapmaya karar verdim. İlk müşterim komşum oldu, ona ucuz yaptım. Fiyatları ucuz tutuyorum, bu şekilde müşteri kazanıyorum”. (K6)

“Temizlik işleri biliyorum çünkü evde hep yaptım. Yemek yapmayı da iyi biliyorum. Bu konularda tecrübem var. Ama bunların hepsini evde öğrendim, bir mesleğim yok ki. Sertifikam da yok, diploma da yok. Komşulara yemek yapıyorum bazen temizlik”. (K2)

“Fabrikadaki maaşla geçinmeye çalışıyorum. Hafta sonları eve terzilik işi alıyorum. Komşular küçük işler getiriyor”. (K19)

3.1.4. Meslek Transferi Sorunları

Araştırmada elde edilen diğer bir tema “meslek transferi sorunları” olmuştur. Görüşmeye katılan göçmenler, ülkelerindeki meslekleri burada da yapmaya çalıştıklarında karşılaştıkları problemleri dile getirmişlerdir. Tema kapsamında teknoloji farklılığı, malzeme değişikliği, müşteri tercihleri ve güven kazanma kodlarına ulaşılmıştır. Bu konudaki katılımcı görüşleri şöyledir:

“Terzilik öğreniyordum, babamın yanında cıracılık yapıyordum. Burada da terzilik yapabiliyorum ama farklı sistem. Orada el ile yapıyorduk çoğu işi, burada makine ile”. (K8)

“Burada da aynı işi yapmaya çalışıyorum ama çok farklı. Modern makineler var burada, ben el ile yapıyordum. Malzemeler farklı, teknik farklı”. (K16)

“Kumaşlar da farklı, model de farklı”. (K8)

“Ürünler de farklı, marka isimleri farklı”. (K12)

“Müşteri başka. Türk terzi daha modern yapıyor, ben geleneksel biliyorum. Yavaş yavaş öğrenmeye çalışıyorum”. (K8)

“...Müşteri zevki de farklı. Türkler farklı model istiyor”. (K16)

“Tercümanlık yaptığım dönemde kursların çok faydası oldu, o işi kurslar sayesinde bulabildim. Sertifikalarım olduğu için güvenciler bana”. (K12)

“Garsonlukta Türkçe konuşma pratiği yapıyorum, müşterilerle iletişim kuruyorum. Patrona güvenilir olduğumu göstermeye çalışıyorum. Zamanında gidiyorum, dürüst çalışıyorum”. (K16)

3.1.5. Çalışma Durumu ve Sigorta Problemleri

Araştırmada elde edilen bulgulara göre oluşturulan sonuncu ana tema “çalışma durumu ve sigorta problemleri” olmuştur. Tema kapsamında üç adet kod oluşturulmuştur. Bu kodlar kayıt dışı çalışma, işsizlik ve geçici-güvencesiz işler olmuştur. Bu konudaki bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

Ben çalışıyorum aslında ama kayıt dışı. Online Arapça dersi veriyorum, evden. Çok para kazanmıyorum ama hiç değilse bir şeyler” (K5)

“Evde çalışıyorum ben, kuaförlük yapıyorum. Ama kayıt dışı tabii, resmi dükkân açmıyorum”. (K6)

“El sanatlarında iyiyim, örgü örerek başladım. Çocukların kazakları, bereler yapıyorum. Kocam evde olmadığına komşular geliyor işlerini alıyorlar”. (K15)

“Yok, abi çalışmıyorum ben. Okuma yazma öğrendim burada, çok şükür artık Türkçe yazıp okuyabiliyorum. Ama iş bulmak kolay değil vallahi”. (K1)

“Kurslar bitti. Arkadaşlar benim gibi ev kadını çoğu. Bazıları diyor “kurs bitirdik ama iş bulamıyoruz”. (K2)

“Bir abim vardı, o sayesinde şantiyede günlük işlere girebildim. Sigortasız olsa da para kazanıyorum”. (K1)

“Yok, be hocam, sigorta falan yok. İnşaat, garsonluk, ne iş bulursam yapıyorum ama hep sigortasız”. (K16)

4. Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular ışığında, Türkiye’deki HBÖGM’ye bağlı yaygın eğitim kurumlarının herhangi bir kurs programını başarıyla tamamlamış olan göçmenlerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlar ve sonrasında istihdama katılımları önündeki engeller derinlemesine incelenmektedir.

Araştırmanın temel amacı, göçmenlerin eğitim ve istihdam süreçlerinde yaşadıkları sorunları ve bu sorunlarla başa çıkma, üstesinden gelme stratejilerini, katılımcıların kendi yanıtlarından yola çıkarak ortaya koymaktır.

Araştırmanın analizi sonucunda; dil bariyeri, sosyo-kültürel uyum problemleri, ekonomik zorluklar, aile içi destek eksikliği, mesleki-teknik eğitim gibi sorunların varlığı görülmektedir. Öte yandan, bu kursların varlığı, bazı katılımcılar açısından sosyalleşme alanı ve özgüvenlerini artırıcı bir motivasyon kaynağı olduğu gibi bir bulgu da ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsamındaki katılımcı ifadelerinden anlaşıldığı üzere, dil engeli hem eğitim sürecinde hem de istihdam sürecindeki en önemli problem olmuştur. Katılımcı 1’in “*Valla abi, kurslarda çok sıkıntı yaşadım ya. En büyük problem dil meselesi tabii. Hoca ne diyor anlamıyorum, ben ne diyorum o anlamıyor*” cevabı, dil bilmenin iletişimdeki ve öğrenme sürecindeki odak rolünü ortaya koyarak, bu süreçleri nasıl olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Örneğin, Katılımcı 5’in “*Noktalı harfler karıştırıyor, “b ve d” karıştırıyor. Okurken yanlış oluyor*” ifadesi ile Katılımcı 16’nın “*Türkçe harfler zor, ben Arapça yazıyordum. Şimdi soldan sağa yazmaya alışmaya çalışıyorum ama çok karışık*” ifadesi, özellikle Arap alfabesine ve yazma stiline alışkın katılımcıların uyum sürecini zorlaştırmakta olduğu görülmektedir.

Katılımcıların deneyimleri ve cevapları kapsamında, yaygın eğitim kurslarında,

iş hayatında ve hatta toplumda, ayrımcılık ve ön yargıların büyük bir sorun olduğu görülmektedir. Katılımcı 1’in “Bir de sınıfta bazen diğer öğrenciler *“Sen niye geldin buraya”* gibi bakışlar atıyor. *“Bu Suriler her yerde”* diyorlar”, Katılımcı 5’in “Kurslara giderken bazen sınıfta insanlar Arapça konuştuğumu duyunca rahatsız oluyorlar. *“Türkçe konuşun burada”* diyorlar” ve Katılımcı 8’in *“Bazen sınıfta “Bu Suriyeliler her işe karışıyor” diye konuşmalar oluyor. Ben sadece mesleğimi geliştirmeye çalışıyorum ama yanlış anlaşılıyor”* ifadeleri, göçmenlere yönelik olumsuz bakış açısı ve davranışların eğitim ortamlarına bile yansımalarını göstermektedir.

Otobüsteki *“Türkçe konuşun burada”* ifadesi ve *“Bu Suriyeliler her işe karışıyor”* gibi yorumlar, toplumun diğer alanlarında da bu olumsuz tutumların varlığını göstermektedir. Entegrasyon sürecindeki zorluklar ve kültürel farklılıklardan dolayı meydana gelen kısmi gerginlikleri de ortaya koymaktadır.

Katılımcıların ifadeleri, kurslara erişim ve devamında ekonomik ve ulaşım kaynaklı sorunların önemli bir engel olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Katılımcı 1’in *“Kursa giderken otobüs parası da problem, her gün 100 lira gidiyor cebimden. Bazen yürüyerek gidiyorum ama çok uzak.”* ifadesi, Katılımcı 18’in *“Otobüs masrafı, yemek problem, marketten kurse yürüyerek gidiyorum”* ifadesi, kurs programlarının süresi göz önünde bulundurulduğunda göçmenlerin bütçeleri üzerinde ciddi yük oluşturduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan kadın katılımcıların yanıtları, aile içinde eş veya anne-baba desteğinin eksikliği ve kültürel olarak aktarılan geleneksel cinsiyet kalıplarının eğitim ve istihdam süreçlerini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Katılımcı 2’nin *“Kocam “sen çalışmayacaksın, haram, seni boşarım” diyor”* yanıtı ile Katılımcı 9’un *“Aileme ve nişanlıma rağmen kursu bitirdim ama şimdi çalışma konusunda daha büyük problem yaşıyorum. Nişanlım “evlenince çalışmayacaksın” diyor kesin”* ifadesi, aile reislerinin eğitim ve çalışma hayatına katılım noktasındaki engelleyici tutumları açıkça yansıtmaktadır.

Katılımcıların ifadelerinde, diploma denkliği ve resmiyet sorunlarının mesleki ilerlemeyi ciddi şekilde engellediği görülmektedir. Katılımcı 10’un *“Öğretmendum memleketimde ama burada diplomam geçerli değil. Denklik işlemleri çok karışık, zor biraz imkân yok, ben anlamıyorum”* ifadesindeki gibi menşei ülkede öğretmen olmasına rağmen Türkiye’de geçerli bir diplomasının olmaması, katılımcının potansiyel birikiminin ve mesleki teknik tecrübesinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Araştırmaya katılan göçmenlerin ifadeleri, yaygın eğitim kurslarının sadece teorik ve pratik bilgi kazandırmakla kalmayıp onların sosyalleşmeleri ve motivasyon kazanmaları noktasında da bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcı 11’in *“Evde çok sıkılıyordum, kurslar sayesinde dışarı çıkıyorum, insanlarla tanışıyorum”* ifadesi, özellikle evde kalmak zorunda olan kadın göçmenler için yeni sosyal çevre edinmede, yalnızlıklarını gidermekte önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Kurslar sayesinde

özellikle kadın göçmenler, topluma uyum sağlama noktasında bir aşama kaydetmekte ve kendilerini yerel toplumun bir parçası olduklarını hissetmelerini sağlamaya yardımcı olmuştur.

4.1. Sonuç

Çalışma, göçmenlerin eğitim süreçlerinin yalnızca bilgi beceri kazanmakla sınırlı kalmayıp, onların iş hayatına katılmalarını ve uyum sağlamalarını doğrudan etkileyen bir köprü görevi görmüştür. Çalışmanın sonuçları, eğitim ve istihdam süreçlerine entegrasyon merkeze alınarak özetlenecek ve elde edilen bulgular kapsamında, politika yapıcılar, eğitim kurumları, STK'lar ve işverenler için kapsamlı, uygulanabilir ve sürdürülebilir öneriler sunulacaktır.

Nitel araştırmanın yarı yapılandırılmış görüşme tekniği yöntemiyle elde edilen ve titiz bir içerik tahlili ile ulaşılan bulgular; göçmenlerin eğitim ve istihdam hayatlarında maruz kaldıkları güçlüklerin sadece bireysel yetersizliklerden kaynaklanmadığını göstermiştir. Aynı zamanda, dil, sosyal, kültürel ve sistemsel süreçlerin olduğu iç içe geçmiş, karmaşık yapısal engellerden de kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu engeller, göçmenlerin Türkiye Cumhuriyeti yasalarına ve Türk toplumuna uyumlarını ciddi biçimde zayıflatmıştır.

Çalışmamızın en belirgin ve üzerinde titizlikle durulması gereken bulgusu, Türkçe dil yeterliliğinin eksikliğinin göçmenlerin eğitim ve istihdam hayatlarında belirleyici bir unsur olmasıdır. Katılımcıların ifadeleri, dil engelinin sadece günlük hayatta iletişim kurma becerilerini sınırlandırmakla kalmayıp, bunun yanı sıra derslere aktif katılım sağlama, dersleri ve kullanılan materyalleri anlama bunları yorumlama konusunda kilit etkide bulunmasıdır. Özellikle mesleki ve teknik kurslarda kullanılan teknik terimler, Türkçenin gramer anlatımının karışıklığı, göçmenlerin sınav esnasında bilgilerini pratiğe dökme noktasında ciddi zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır.

Dil handikabı, kendisini istihdam süreçlerine katılırken ve iş hayatında iken de kendisini açıkça hissettirmektedir Dil yeterliliğinin yetersizliği, göçmenlerin istihdam katılım süreçlerinde ve iş hayatında ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu durum hem iş arama ve başvuru aşamalarında hem de işe alındıktan sonra iş yerinde günlük iletişim, görev talimatlarını anlama ve iş arkadaşlarıyla etkileşim kurma gibi alanlarda kendisini açıkça hissettirmektedir. Dil engeli, göçmenlerin mesleki yetkinliklerini etkili bir şekilde ortaya koymalarını zorlaştırmakta ve niteliklerine uygun işlerde istihdam edilmelerinin önünde önemli bir bariyer oluşturmaktadır.

Türkiye’de bulunan göçmenlerin, eğitim süreçlerinde, sosyal yaşamda ve iş hayatında yaşayabildikleri ayrımcılık, önyargı ve dışlanma deneyimleri; sosyal ve ekonomik uyum sürecini derinden etkilemektedir. Katılımcı ifadelerinde yer alan, “sen niye geldin buraya”, “bu Suriler her yerde” gibi bazı ifadeler; göçmenlerin kendilerini “ötekî”, “değersiz” gibi hissetmelerine neden olabilmektedir. Bu tarz davranışlar, göçmen-

lerin eğitime ulaşma veya sürdürme isteklerini azaltmakta, sosyal anlamda kendilerini toplumdan geri çekmeye neden olmaktadır.

Örneğin; “Onlar yüzünden iş bulamıyoruz” ifadesi, yerel halk arasında göçmenlerin, onların işlerini ellerinden aldığına dair algı ve önyargıların varlığını göstermektedir. Bu da yerel halk ile göçmenler arasında bir gerilim yaratabilmekte, göçmenlerin iş hayatına uyumlarını daha da zorlaştırmaktadır.

İki toplum arasındaki kültürel farklar, özellikle kadın göçmenler açısından aile ve eş engellemeleri ile birlikte onların eğitim ve istihdam hayatına katılmalarını daha azaltmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle eşler tarafından kullanılan dinsel gerekçeler kadınların iş hayatına katılmalarını imkânsız kılmaktadır. Göçmen kadınların toplumsal uyumlarının karmaşık ve kısıtlı oluşu, sadece dış etkenlerin değil aynı zamanda ailevi etkenlerle de ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal ve kültürel ön yargılar iş hayatına uyumu ciddi şekilde engellemiştir.

Göçmenlerin kendi ülkelerindeki eğitim düzeyleri ele alındığında; yasal süreçlerin karmaşıklığı, diplomaların denklik olarak karşılık görmemesi veya mesleki yeterlilik belgelerinin tanınmaması gibi sorunlar nitelikli işlere ulaşımını ciddi oranda engellemektedir. Bu bürokratik bariyerler, göçmenlerin kendi ülkelerindeki mesleki birikimlerini buraya yansıtamamaları, genellikle daha düşük vasıf ve statü gerektiren işlerde çalışmalarına neden olmuştur.

Ancak tüm bu sorun ve engellere rağmen, çalışmamız yaygın eğitim kurumlarındaki kurs süreçlerinin, göçmenler için önemli bir sosyalleşme ve motivasyon aracı olduğunu da göstermektedir. Kurslar, göçmenlerin, şehrin farklı bölgelerinde yaşayan göçmen gruplarla veya yerel halkla bir araya gelerek, sosyal çevrelerini genişletmelerine, yalnızlık hissini azaltmalarına imkân sağlamaktadır.

Göçmenler için günlük hayatta topluma uyum sağlama, iş hayatına atılma veya meslek edinme çabası çok önemli bir motivasyon kaynağıdır. Bu motivasyon, göçmenlerin, ekonomik özgürlüklerini kazanmalarını ve daha iyi bir yaşam kurma arayışını göstermektedir. Göçmenlerin tüm engellere, dirençlere rağmen daha iyi bir gelecek umutlarının da yansımasıdır. Bu durum uygun politikalar ve destek sistemleriyle göçmenlerin Türk ekonomisine büyük katkılar sağlayabileceğini ortaya koymaktadır.

Öneriler

- Göçmenlerin topluma uyumunun ve özellikle iş gücü piyasasına katılımlarının temel anahtarı dil olmuştur. Dil alanındaki eksiklikler, göçmenlerin eğitimden iş hayatına kadar tüm alanlarda ilerlemesini engellemektedir. Bu nedenle dil eğitimi, öncelikli, kapsamlı ve sürekli bir yaklaşımla ele alınmalıdır.
- Yaygın eğitim kurumlarındaki mevcut Türkçe dil kursları, sadece günlük konuşma dilini değil, aynı zamanda bireysel ihtiyaçlara göre şekillendirilmelidir. Özellikle mesleki teknik kurslara katılan göçmenler için sektöre özgü dil

eğitimleri, pratik uygulamalarla ilişkilendirilmelidir. Dil eğitimlerinde yoğun gramer öğretiminden kaçınılmalıdır.

- Göçmenlerin yaygın eğitim kurumlarındaki kurslara ulaşımındaki ve oradaki masraflarının azaltılması amacıyla indirimli bilet veya ücretsiz ulaşım desteği sunulmalıdır.
- Kurs saatleri, göçmenlerin çalışma saatleri dikkate alınarak esnek hale getirilmelidir.
- Mesleki eğitimlerde kullanılan pahalı malzeme ve araçlar için hibe programları uygulanmalıdır. Bunun için kampanyalar düzenlenmelidir.
- İşverenlere, göçmen istihdamı karşılığında, vergi indirimleri, sigorta prim desteği vb. teşvikler verilmeli, uymayanlar için yasal yaptırımlar uygulanmalıdır.
- Özellikle kadınların, eğitim ve istihdama katılımlarını desteklemek için kreş, gündüz bakım evleri, anaokulu vb. kurumlar yaygınlaştırılmalı, erişilebilir olmalıdır.
- Kurslarda üretilen malzemeler; e-ticaret, kooperatifler aracılığıyla satışa sunulabilecek yöntemler geliştirilmelidir.
- Kendi işini kurmak isteyen göçmenlere uygun kredi imkânları sağlanmalıdır. İş kurma sürecinde rehberlik edilmelidir.
- İçişleri Bakanlığı tarafından ikamet engelleri ve sınırları yönünde çalışmalar yapılarak, kolaylaştırıcı adımlar atılmalı.

Araştırmacılara Öneriler

- Bu çalışma sınırlı mekânda ve zamanda gerçekleştirilmiştir. Gelecekteki araştırmalar, daha farklı şehirlerdeki yaşam alanlarında (büyük şehirler, sanayi kentleri, turizm kentleri, tarım kentleri vb.) göçmenlerin deneyimlerini inceleyebilir. Zaman aralığı geniş tutularak uzun vadeli değişimler göz önünde bulundurulabilir.
- Araştırmada, göçmenlerin deneyimlerine odaklanılmıştır. Gelecek çalışmalarda; eğitimcilerin eğitim süreçlerine, işverenlerin göçmen istihdamına yönelik tutumları incelenebilir.
- Bu çalışmada kadın göçmenlerin, eğitim ve istihdamına yönelik engeller kısmi olarak ele alınmış olup, gelecekteki araştırmalar bu engelleri ve başa çıkma stratejilerini detaylı olarak inceleyebilir.
- Bu çalışmada göçmenlerin psiko-sosyal uyumlarına çok az yer verilmiştir. Gelecekteki araştırmalar, göçmenlerin travma, stres vb. psikolojik durumlarının eğitim ve istihdam hayatına etkilerini inceleyebilir.

Kaynakça

- Altınöz, A. (2023). Türkiye’de Göç Yönetimi ve Entegrasyon Politikaları. *Sinop Üniversitesi Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergisi*, 4(1), 1-27.
- Arınç, K. (2018, Eylül). Doğu Sınırlarından Türkiye’ye Yaya Mülteci Akını ve Ortaya Çıkan Sorunlar. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1467-1485.
- Buket Akıncı, A. N. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Coşkun ve Emin, İ. (2018). Türkiye’de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri. *İLKE Politika Notları*(3), 1-20.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011(24), 129-142.
- Dillioğlu, B. (2015). Suriyeli Mültecilerin Entegrasyonu: Türkiye’nin Eğitim ve İstihdam Politikaları. *Akademik Ortadoğu*, 1(10), 1-21.
- Ekici ve Tuncel, S. (2016). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024, 12 16). *Basın Açıklaması*. [www.goc.gov.tr: https://goc.gov.tr/icerisleri-bakani-ali-yerlikaya-gonullu-geri-donusler-insani-degerlere-uygun-bir-sekilde-yurutulmekte-merkezicerik#:~:text=Bakan%20Yerlikaya%2C%20T%C3%BCrkiye’de%2C,kalan%20yabanc%C4%B1%20bulundu%C4%9Fu%20ifade%20etti. adresinden alındı](https://goc.gov.tr/icerisleri-bakani-ali-yerlikaya-gonullu-geri-donusler-insani-degerlere-uygun-bir-sekilde-yurutulmekte-merkezicerik#:~:text=Bakan%20Yerlikaya%2C%20T%C3%BCrkiye’de%2C,kalan%20yabanc%C4%B1%20bulundu%C4%9Fu%20ifade%20etti. adresinden alındı)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024, 08 25). *Ülkemizdeki Yabancı Sayılarına İlişkin Ortaya Atılan Gerçek Dışı İddialar Hakkında Basın Açıklaması*. T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/ulkemizdeki-yabanci-sayilarina-iliskin-ortaya-atilan-gercek-disi-iddialar-hakkinda-basin-aciklamasi adresinden alındı>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2025, 04 21). *Basın Açıklaması*. [www.goc.gov.tr: https://www.goc.gov.tr/icerisleri-bakani-ali-yerlikaya-turkiye-goc-yonetiminde-dunyaya-model-ulk-merkezicerik#:~:text=T%C3%BCrkiye’de%20%20milyon%20782,215%20yabanc%C4%B1%20bulundu%C4%9Fu%20kay%C4%B1tlara%20ge%C3%A7ti. adresinden alındı](https://www.goc.gov.tr/icerisleri-bakani-ali-yerlikaya-turkiye-goc-yonetiminde-dunyaya-model-ulk-merkezicerik#:~:text=T%C3%BCrkiye’de%20%20milyon%20782,215%20yabanc%C4%B1%20bulundu%C4%9Fu%20kay%C4%B1tlara%20ge%C3%A7ti. adresinden alındı)
- HBÖGM. (2023). *İzleme ve Değerlendirme Raporu*. Ankara: MEB Yayınları.
- HBÖGM. (2025, 07 13). *Milli Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Sistemi*. e-Yaygın Sistemi: <https://e-yaygin.meb.gov.tr/ adresinden alındı>
- Peker, D. (2024). Göç ve Sosyal Uyum Açısından Halk Eğitimi Merkezi Programlarının Etkisi: Antalya, Muğla, Hatay ve Van İllerinde Bir Analiz. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 7(2), 536-555.
- Savar ve Kedikli, E. (2019). Türkiye’de Mülteci ve Sığınmacılara Sağlanan İmkanlar ve Uyum Sorunları: Çankırı Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), 1119-11142.
- TİSK . (2020). *Göçmenlerin İş Gücü Piyasasına Uyum Raporu*.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Veysel Ciniviz %50-Emrullah Akcan %50

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için herhangi bir destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma, etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Veysel Ciniviz %50-Emrullah Akcan %50

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.